

Задачата на семейния лекар е проста. Неговата работа не е да лекува пациентите, а да се грижи те да не се стичат масово към специалистите и болниците. Кабинетът на семейния лекар е като пропускателен пункт. Колкото повече хора спре пунктът, толкова по-кадърен е лекарят. Сметката е елементарна. Ако семейните лекари препращаха всеки сърбеж, обрив или кашлица към специалист или болница, системата би се сринала из основи. Из основи! Такива изчисления са правени преди време и резултатът гласи, че ако всеки семеен лекар пренасочи повече от една трета от пациентите си за специализирано изследване, системата ще се пропука отвсякъде само след два дни. Седмица по-късно ще се срине. Семейният лекар е служителят на пропускателния пункт. „Обикновена настинка – отсича той. – Няколко дни почивка и ако още не е минала, елате пак.“ Три дни по-късно, посред нощ, пациентът умира от задушаване в храрките си. Случва се, си казваш. Необичайно стечение на обстоятелства, среща се при не повече от един на десет хиляди. Пациентите не умеят да се възползват от численото си превъзходство. Каня ги в кабинета си един по един. Там им отделям по двацет минути, за да ги убедя, че всичко им е наред. Приемното ми време е от осем и половина до един. Трима пациенти на час, дванайсет до тринайсет на ден. За системата аз съм идеалният семеен лекар. Онези, които си въобразяват, че могат да преглеждат и за половината време, стигат до двацет и четирима пациенти на ден. При двацет и четирима рискът няколко от тях да останат недоволни е по-голям, отколкото при дванайсет. Пък и всичко опира до субективно усещане. Пациент, на когото са били отделени само десет минути, е по-вероятно да се почувства неизслушан от такъв, който е получил същото внимание, разтеглено в двацет минути. Вторият ще си тръгне с впечатлението, че оплакванията му са били приети на сериозно. По-малък е шансът да изиска допълнителни прегледи.

Естествено, грешки стават. Тази система не би съществувала без грешки. Тя се нуждае от тях. Все пак и неправилно поставената диагноза може да доведе до желанния резултат. Но често невярната диагноза дори не е нужна. Най-силното оръжие, с което разполагаме ние, семейните лекари, е чакането. В повечето случаи дори самото му споменаване върши работа. „За това изследване се чака от половин година до осем месеца“ – подхвърлям аз. „Тази операция би подобрила донякъде състоянието ви, но за нея се чака...“ Половината пациенти се отказват още при споменаването на чакането. По лицата им се чете облекчение. Ще отлагам до последно, си мислят те. Никой не гори от желание да му тикнат в хранопровода сонда с дебелината на градински маркуч. „Изследването не е приятно – казвам. – Можете да потърпите, докато отmine само с почивка и лекарства. Пък след половин година ще решим как да действваме по-нататък.“ Да

се зачуди човек как е възможно в толкова богата страна като нашата да има списъци с чакащи. Веднага се сещам за газовите находища. За запасите ни от газ. Веднъж по време на неформална среща с колеги повдигнах този въпрос: „Колко кубични метра газ трябва да продадеш, за да стопиш списъка с чакащи за тазобедрена операция? – ги попитах. – Как, за бога, е възможно в цивилизована страна като нашата хората да умират, преди да им е дошъл редът?“ – „Не може да се разсъждава така – възразиха колегите. – Не можеш да обвиняваш газовите запаси за отложените тазобедрени операции.“

Запасите са огромни – в най-неблагоприятния сценарий резервите ще стигнат за идните шейсет години. Шейсет години! Това е повече от нефтените запаси в Персийския залив. Ние сме богата страна. Ние сме богати колкото Саудитска Арабия, Кувейт и Катар и въпреки това у нас все още хора си отиват, защото са чакали твърде дълго за нов бъбрек; кърмачета умират, понеже линейката, която е трябвало час по-скоро да ги отведе до болницата, е попаднала в задръстване; животът на майки е сериозно застрашен, тъй като ние, семейните лекари, сме им втълпили, че домашното раждане не носи рискове. А всъщност е трябвало да признаем, че то просто е по-евтино – и тук е в сила правилото, че ако всяка майка се възползва от правото си да роди в болница, системата би се сринала за седмица. А сега умиращите бебета – бебетата с мозъчни увреждания, които заради раждането си в домашни условия не са получили кислород – се приемат просто за статистика. От време на време някое медицинско списание пише по темата, понякога откъси от подобни статии се появяват и в ежедневниците, но дори и от кратките извадки става ясно, че детската смъртност в Холандия е най-висока в цяла Европа и в останалия Западен свят. Въпреки това досега никой не си е извадил заключения.

Де факто семейният лекар няма правомощия. Той може да успокои пациента. Или във всеки случай да се погрижи пациентът да не потърси специализирана помощ. Може да увери една жена, че с решението си да роди у дома не поема никакви рискове. Че така е далеч „по-естествено“. „По-естествено“ в смисъл на това, че и смъртта е нещо естествено. Можем да предписваме мехлеми или сънотворни, можем да премахваме бенки с киселина, можем да изваждаме враснали нокти. Често пъти черна работа. Като почистването на кухня, като изстъргването с домакинска гъбичка на загорели остатъци между газовите котлони.

Понякога не мигвам нощем. Тогава се замислям за газовите находища. Веднъж си ги представям като балон точно под земната кора – при първото продупчване той изтича или се пръсва. Друг път резервите се простират на огромно пространство. Скрити в почвата, молекулите газ незабелязано се смесват със земните частици. Без миризма. Подаваш искра и те експлодират. Огънят лумва и за секунди обхваща стотици квадратни километра. Под земята. Най-

горният слой се разрушава, мостове и сгради губят опора, прекалено малко твърда земя под краката на хора и животни, цели градове потъват в горящата бездна. Лежа в тъмнината с отворени очи. Понякога залезът на страната ни приема формата на документален филм на „Нешънъл Джиографик“ с графики и компютърни анимации – от филмите, които умеят да правят: за скъсани бентове и цунамита, за лавини и кални потоци, залели градове и села, за парчета вулканична скала, които се откъсват от острови – скалата потъва в морето и предизвиква вълна, която осем часа по-късно и хиляди километри по-нататък е достигнала височина от хиляда и двеста метра. „Изчезването на една страна“, утре вечер в 21,30 по еди-кой си канал. Нашата страна. Нашата страна, погълната от собствените си газови находища.

Един-единствен път, докато лежах буден, се сетих и за Ралф Майер. За ролята му на император Август в едноименния телевизионен сериал. Ролята му бе като излята – нямаше две мнения по въпроса. На първо място, естествено, заради осанката, заради оформяното с години телосложение. Телосложение, което се постига само с редовни гуляи в ресторанти с една или повече звезди на „Мишлен“. С обилни барбекюта в двора на собствената къща: наденици от Германия, бутове от България, цели теселски агнета на шиш. Спомням си барбекютата, сякаш беше вчера: великанското туловище зад димящия огън, Ралф собственооръчно обръщаше кюфтетата, пържолите и пилешките бутчета. Небръснатото му зачервено лице, вилицата в едната ръка, половинлитровата кутийка „Юпилер“ – в другата. Гласа му, който както винаги ехтеше из двора. Глас като йерихонска тръба. Глас, който поваля. Последното барбекю не беше толкова отдавна, вероятно преди около пет месеца. Тогава той вече беше болен. Все още обръщаше месото сам, но си беше донесъл пластмасов стол, на който да посяда. Всеки път се удивявам на агресията, с която една болест – болест като неговата – атакува човешкото тяло. На постепенния упадък на това тяло. Сякаш се води война. Лошите клетки се изправят срещу добрите клетки. Най-напред щурмуват тялото от страни, по фланговете. Първата атака е слаба, лесна за отбиване, закачка, предвидена единствено за отвличане на вниманието от същинския противник. Решаваш, че си спечелил – нали все пак си изцерил ужилването. Само че същинският враг се е спотаил дълбоко в тялото, на тъмно, където рентгеновите лъчи, ехографиите и ядрено-магнитните резонанси няма да го открият. Врагът е търпелив. Изчаква, докато не събере сили. Докато не се увери, че победата му е в кърпа вързана.

Вчера излъчиха трета серия. Императорът консолидира властта. От Гай Октавий се преименува на Август и заобикаля Сената. Остават десет серии. Никога не се е намеждало за спиране на „Август“ поради смъртта на актьора в главната роля. Ралф Майер играе добре, той е единственият холандски актьор сред италианци, американци и англичани и обсебва вниманието.

Подозирам, че бях единственият зрител, който гледаше сериала по по-специален начин. С други очи. С очите на лекар.

„Мога ли да отида? – поиска мнението ми Ралф. – Снимките продължават два месеца. Ако спра по средата, това ще е катастрофа за всички.“

„Разбира се – уверих го аз, – не бери грижи. Най-често е безобидно. Просто ще изчакаме резултатите. След това ще имаме достатъчно време да реагираме.“

Наблюдавах император Август, докато се обръщаше към Сената. В тази американско-италианска продукция не бяха пестили нито средства, нито усилия. Хиляди римски войници, цели легиони, които ликуват по хълмовете около Рим, десетки хиляди размахани във въздуха мечове, щитове и копия, стотици кораби в пристанището на Александрия, състезания с колесници, гладиаторски битки, ревящи лъвове и разкъсвани християни. Болестта на Ралф Майер беше в най-агресивна форма. Налагаше се незабавно лечение, иначе щеше да е твърде късно. Радикално лечение: изненадваща атака, масирана бомбардировка, която да разбие злокачествените клетки отведнъж. Взирах се в лицето му, в тялото му. По всички изчисления врагът в това тяло вече бе нанесъл първия си удар.

„Senators! – провикна се той. – From this day I am your emperor. Emperor... Augustus.“

Гласът му – силен както винаги или поне както бе до онзи момент – се понесе надалече. Ралф Майер с нищо не издаваше, че не е добре. Беше способен актьор. При нужда можеше да скрои номер на всекиго... и на всичко. Дори и на една смъртоносна болест.

С течение на годините нормалните хора постепенно ме напуснаха. Под „нормални“ имам предвид хората с работа от девет до пет. Останаха един адвокат и един собственик на фитнес клуб, но мнозинството от пациентите ми се подвизават в така наречените артсреди. Без да броя вдовиците. От тях имам предостатъчно. Спокойно може да се говори за излишък от вдовици. Вдовици на писатели, на актьори, на художници... жените издържат по-дълго от мъжете, те са замесени от друго, по-жилаво тесто. Ей така, в нечия сянка можеш да изкараш до дълбоки старини. Цял живот да вариш кафе и да прескачаш до магазина, за да вземеш вино за гения в ателието. Прясна съомга от Норвегия за писателя в творческия му кът, в който всякога трябва да стъпваш на пръсти. Изглежда тежко, но всъщност е лесно като детска игра. Вдовиците живеят дълго. Страшно дълго. Често със смъртта на мъжа си те разцъфтяват. Срещал съм такива в кабинета си. Опечалени са, притискат носни кърпички към очите си, но изпитват и облекчение. Облекчението е емоция, която не се прикрива току-така. Аз наблюдавам с очите на лекар. Научил съм се да виждам отвъд сълзите. Продължителните грижи за болен не са лесна задача. Цирозата е протяжно и болезнено занимание. Често пациентът не сколасва, протяга се за кофата до леглото си, но кръвта шурва. Да слагаш чисто бельо по три пъти на ден, да сменяш чаршафите и завивките, които

са натежали от повръщано и изпражнения, е по-трудно, отколкото да правиш кафе и да се стараеш у дома да не липсва ракия. „Колко още ще продължава това? – се пита бъдещата вдовица. – Ще издържа ли до погребението?“

И накрая настъпва дългоочакваният ден. Времето е приятно, бели облаци пъплят по синьото небе, по клоните цвърчат птички, ухае на свежи цветя. За първи път в живота си вдовицата е в центъра на вниманието. Носи слънчеви очила – всеки си мисли, че е, за да не виждат сълзите ѝ. А всъщност тъмните стъкла прикриват облекчението ѝ. Ковчегът се пренася до гроба от най-добрите приятели. Държат се речи. Предлагат се напитки. Много напитки. Но не разреждено кафе като на погребението на някой художник, а бяло вино, водка и отлежала ракия. Не резени кекс и сладки за чай, а стриди, пушена скумрия и кюфтенца. След това цялата процесия се понася към кварталното кафене. „Дано си добре, пич, където и да си! Задник такъв! Парцал!“ Вдигат се наздрависи, разлива се водка. Вдовицата е свалила очилата. Сmee се. Сияе. Оповръщаните чаршафи още са в коша за пране, но утре ще ги изпере за последен път. Въобразява си, че от сега нататък вдовишкият живот ще е все такъв. Че приятелите ще вдигат наздрависи месеци (години!) наред. За нея – тяхното ново ядро. А още не знае, че всичко приключва с няколкото визити от куртоазия. Че тишината, която ще последва, е онази тишина, която настъпва неизменно след един живот в сянка.

Такъв е най-честият сценарий. Но има и изключения. Понякога гневът загрозява вдовиците. Тази сутрин внезапно пред вратата на кабинета ми настана дандания. Беше рано, току-що бях повикал първия си пациент.

– Докторе! – проехтя гласът на асистентката ми. – Докторе!

Дочу се звук от захвърлен с все сила стол, а след това и втори глас.

– Къде си, копеле такова? – изрева гласът. – Покажи се, ако ти стиска!

Усмигнах се на пациента си.

– Ще ме извините ли за момент? – го попитах и се изправих.

От входната врата до кабинета ми се простира коридор; пътят към чакалнята минава покрай бюрото на моята асистентка. Чакалнята е по-скоро ъгъл за сядане без врата, която да го отдели от коридора.

Хвърлих бърз поглед встрани. Както споменах, беше още рано. Въпреки това отвън вече имаше трима пациенти, които прелистваха стари броеве на „Мари Клер“ и „Нешънъл Джографик“. Всъщност в онзи момент те бяха спрели да прехвърлят страниците. Бяха отпуснали списанията в скута си и наблюдаваха Джудит Майер. А тя – меко казано – не се бе разхубавила след смъртта на мъжа си. Кожата на лицето ѝ бе почервеняла, но не навсякъде, поради което изглеждаше на петна. Зад гърба на Джудит асистентката ми ми подсказваше с жест, че не е могла да я спре. Още малко по-назад, до входната врата, лежеше преобърнат стол.

– Джудит! – възкликнах аз и разтворих обятия, сякаш се радвах да я видя. – С какво мога да ти бъда полезен?

За секунда или две поздравът ми като че ли я смути, но тя се опомни набързо.

– Убиец! – изкрещя.

Извърнах очи към пациентите в чакалнята – познавах и тримата по физиономия. Филмов режисьор с хемороиди, собственик на галерия, който страдеше от нарушения в ерекцията, и една не съвсем млада актриса, очакваща първото си дете – та било то и не от русокосия, снажен и вечно необръснат актьор, за когото се бе омъжила седем месеца по-рано в замък в Тоскана с парите на забавното предаване по комерсиалния канал, което получи правата да излъчи церемонията и празненството. Свих рамене и им смигнах. Извънредна ситуация, извиниха се повдигнатите ми рамене и очите ми. Типичен случай на остра истерия. Алкохол или наркотици – или и двете. За да се уверя, че пациентите са прочели знаците ми, им смигнах повторно.

– Джудит – продължих аз с възможно най-спокоен глас, – заповядай с мен, за да видим какво мога да сторя за теб.

Преди тя да успее да отговори, аз се обърнах и поех към кабинета си с едри крачки. Щом влязох вътре, отпуснах длани върху раменете на пациента си:

– Бихте ли изчакали отвън? Междувременно асистентката ми ще ви напише рецепта.